

életi munkások szabad utazásainak korlátozása ellen, mivel a béke és haladás művét szolgálják és segítsék elő a könyvek szabad kiadását és terjesztését, a tudományos munka és minden a béke és haladás céljait szolgáló tudományos és kulturális vívmány eredményét.

A világ egyetlen népe sem akar háborút és a világ népeinek elég erejük van ahhoz, hogy megvédjék a békét és a kultúrát az új fasizmus támadásától.

Világ értelmiségei! Nagy felelősség hárul reánk népeink, az emberiség és a történelem előtt.

Felemeljük szavunkat a békéért, a népek szabad kulturális fejlődéséért, nemzeti függetlenségéért és szoros együttműködéséért.

Felhívjuk minden országot valamennyi értelmiségét, hogy tanulmányozza javaslatainkat.

Tartsanak a kulturmunkások minden országban nemzeti kongresszust a béke védelmében. Alapítsanak mindenütt nemzeti bizottságot a béke védelmére.

Erősítsék a béke érdekében minden ország kulturmunkásának nemzetközi kapcsolatait.

A KULTURMUNKÁSOK VILÁGTALÁLKOZÁSÁN

(Egy résztvevő jegyzetei)

Azt írta egy amerikai újság, hogy a wroclawi kongresszus megemlékezést sem érdemel. Ennek az újságnak ugyanebben a számban részletes jelentést olvastam a csikágói zabálóversenyéről; egy jeles nagyotkű együltében tizenhat adag marhasültet tömött magába. Érthető, hogy azok számára, akik egy ilyen teljesítményért lelkesednek érdektelen Joliot-Curie, Solohov véleménye. Szerencsére magában Amerikában is találhatók szép számban olyanok, akik előtt a gondolat nem veszítette el jelentőségét; náluk éppen úgy mint Európában a wroclawi kongresszus nagy érdeklődést váltott ki, mint a tudomány és művészet embereinek első háború utáni kísérlete, hogy közös nyelvet találjanak.

Tudjuk, hogy egy regény, mint amilyen a »Háború és béke«, jelentősebb lehet ezer közepesnél és hogy Pasteur vagy Mecschnikov élete termékenyebb egy egész egyetemnél. A wroclawi kongresszus jelentősége nemcsak abban áll, náluk azon 500 ember vett részt, 45 országból: fel kell jegyezni hogy kik voltak ezek az emberek. Tudósnak, írónak és művésznek nem kell semmiféle mandátum — nyomában haladnak tanítványai, követői és olvasói. Igaz, hogy százezer ember ebben vagy abban az országban, becsületesen vagy fondorlatosan, szabályosan vagy vaktában megválaszthatja kiküldöttjét. De egy író, ha ihlete, gondolata és lendülete van, millió ember gondolatát, érzéseit és cselekedeteit kormányozza. Ezért tartom tehát szükségesnek hogy felsoroljam a neveket.

Az írókkal kezdem: Fagyejev és Andersen-Nexö, Solohov és Segners, Amadou és Leonov, Vittorini és Bontempelli, Nalkovszka és Vercors könyveit több nyelvre lefordították. Messze hazájuk határain túl ismertek Touwime és Eluárd a költő, Picasso és Legée a festő, Pudov-

kin és Burián a rendező. A tudományos világban jól ismertek Joliot-Curié, Tarle, Bernale, Walone. Ezekkel a nevekkal természetesen még nem merül ki a kongresszus résztvevőinek névsora. De a kongresszus résztvevőinek névsorával sem merült ki azok listája, akik egyetértettek a kongresszussal.

Különböző országok képmutató államférfiai sokszor emlegetik a »mozgási szabadságot«. De ezalatt ők valami egészen különöset értenek, azt, hogy hírszerzőik szabadon ólálkodhassanak a Szovjetunióban. Ugyanezeket az írókat legkevésbé sem érdekli a mozgási szabadság, ha haladó tudósokról vagy írókról van szó. Egyes országok nem küldhették el delegátusait a kongresszusra, és hősieségnek kell tekinteni Portugália és Brazília kiküldötteinek megjelenését. Pablo Neruda latin-Amerika legnagyobb költője nem jöhetett el Wroclawba: őt minden lépésnél az új világ rendőrei kísérik. Több kimagasló személyiség kijelentette, hogy a távolból résztvesz a kongresszus munkájában. Ezek: Einstein professzor, Steinbeck és Corduell, az amerikai Egyesült Államok legnagyobb írói, Pristley angol író, Duhamelle, Aragon, Cassou, francia írók, Matisse, Loti, Fougerson, Schagalle festők és többen mások.

Mégis a wroclawi kongresszus nem volt csak a tanultak gyűlése, a kiválasztottak titokzatos megbeszélése. A két borzalmas háború elég tanulságot nyújtott: a gondolat legkiválóbb képviselői megértették, hogy nem erősek ha nincsenek szoros kapcsolatban a néppel. A tömegek hatalmas felvonulása magában Wroclawban megmutatta, hogy a lengyel írók mögött ott állnak a lengyel olvasók — ott áll a lengyel nép. Sürögnyögök és levelek ezrei fejezték ki a népek békevágyát. Picardia bányságai és Szicília asszonyai, norvég diákok és görög partizánok üdvözölték a kongresszust. A politikai intézet kapui előtt — ahol az üléseket tartották — nyüzsgött a tömeg, tele reménységgel és izgalommal. A nép amely a kiküldöttekkel együtt a könyvek és a fák nevében. Akropolisz kövei nevében minden ország minden városának gyermekei nevében a békét követelte.

Jelképesnek tartom, hogy a kongresszust, amelyet a béke védelmének szenteltek, éppen Wroclawban tartották meg. Mint ismeretes a német nacionalisták egyelőre nem hajlandók belenyugodni, az Európa térképén történt változásokba. Számukra Wroclaw Breslau. Az angol-amerikai imperialisták támogatják a reváns, a visszavágás híveit, nem azért mert nekik Breslau kedvesebb mint Wroclaw, hanem azért mert számukra a háború kedvesebb mint a béke. Így aztán egyes fegyverimádók számára Wroclaw mindfárt jó ürügynek és alkalmas célpontnak tűnik. A kongresszus színhelye már maga is hangsúlyozta az új határok szilárdságát (mellékesen megjegyzem, hogy a tengerentúli vendégek, akik Wroclawba indultak, nem tudták hogy a volt Breslauba érkeznek meg, de amikor odaérték és látták a lengyelek munkáját, siettek kijelenteni, hogy tényleg lengyel városban vannak).

Wroclaw romjai emlékeztették a kongresszus résztvevőit, hogy mit hoz a kultúrának a háború. Sokan, akik sohasem jártak még ebben a városban, úgy képzeltek, hogy az mint Klausewitz feudális birtoka, a porosz militarizmus fellegrája és egyetlen óriási kaszárnya. Wroclawban azonban ott állt a római és gótikus művészet sok rendkívüli emlékműve. Ezeket is tűzzel-vassal kiméretlenül pusztították s az ame-

rikaiaknak a romok láttán akaratlanul is alkalmuk volt elgondolkozni azon, mi rejtőzik a »New York Times« vezércikkei mögött.

Egy év előtt jártam Wrocławban és láttam, hogy a lengyelek rövid idő alatt szép eredményeket értek el. A visszatért országrészek rendkívül sikerült, fantáziával, sok ízléssel, sőt ihlettel megrendezett kiállítása megmutatta a kongresszus résztvevőinek a lengyelek lendületét, akik pusztába és romok közé érkeztek és áldozatkész munkával újjáépítették az országot. »Ezt csak írinyelni lehet« mondotta nekem a kongresszus egyik francia résztvevője. — »A lengyeleknek nincs Marshall-tervük de van a maguk erejébe vetett hitük és hitük a békében«... — Valóban, ha Wrocław romjai a háború borzalmairól tanuskodtak, a wrocławi építkezés állványai viszont mást bizonyítanak: a munka győzelmét az ember győzelmét a gyűlölet és pusztulás árnyai felett.

A nagy angol és amerikai újságok igyekeztek is minél kevesebbet írni a kongresszusról, ebből még nem szabad arra következtetni, hogy az Egyesült Államok és Nagybritannia kormányai nem érdeklődtek a kongresszus iránt. Ellenkezőleg, a színpalak mögött nagyon is mozgalmas volt az élet. Bizonyos kormányok megbízottai igyekeztek zavarni a kongresszus munkáját és arra kényszeríteni egyes delegátusokat, hogy még a befejezés előtt elhagyják Wrocławot. Nem mondhatnám, hogy a kiküldöttek összeállítása éppen a legkifogástalanabb volt. Az egyik amerikai kiküldött például arra a kérdésre, hogy mi a foglalkozása, — író, tudós, újságíró, vagy tanár — büszkén azt felelte: »Businessman« tehát kereskedő, kalmár (a kongresszus résztvevőinek nyomatott névjegyzékében is így szerepel). Az angol kiküldöttek között volt egy gentleman, aki mielőtt kulturumukás és a béke védője lett volna — Nagybritannia katonai attaséja volt Moszkvában. Mikor azonban néhány állam hivatalos képviselője nyíltan be akart hatolni az üléssterembe, bizony megakadályozták őket ebben. Egy olasz lapban láttam egy érdekes felvételt, melyet egy szemfüles riporter készített. A politikum lépésőin angol diplomaták ülnek...

Megtudom érteni például az igentisztelt Huxley úr helyezetét. Ő az Egyesült Nemzetek szervezetének közinnévelődési tudományügyi és kulturális igazgatója. Szolgálati kötelessége Bevinhez és Marshallhoz köti. A tudomány és az emberiség szolgálatának kötelessége hozta viszont Wrocławba. Huxley úr nemcsak belső drámát élt át — még tüntetőleg hangsúlyozta is ezt a kongresszus előtt. Tapsolt, amikor az amerikai imperializmus fenyegetéseiről beszéltek, de tapsolt akkor is amikor arról volt szó, hogy semmiféle amerikai imperializmus nem létezik. Azt mondta nekem, hogy Zaslavszki kiállása fellekesítette őt, ugyanakkor beszédeiben azon fáradozott, hogy a béke és a háború hívei közötti ellentétet a realizmus és a formalizmus hívei közötti vitának tüntesse fel. Huxley úr követelte, hogy a határozatot enyhébben fogalmazzák meg, mondván, hogy így »enyhítve« okvetlenül aláírja majd — mikor aztán javaslatait elfogadták, váratlanul megbetegedett és néhány órával a szavazás előtt elutazott. Nem kételkedem egy pillanatig sem, Huxley úr becsületességében, de ezentúl ha az angol lapokban a büszke angolok korlátlan szabadságáról olvasok majd, mindig Huxley úr zavart nevetésére emlékezem, aki nem tehette, hogy ne jöjjön el Wrocławba, de amikor megérkezett, egyre arra gondolt, hogyan fog elmenni. Egyike volt a kongresszus elnökeinek és amikor elutazott,

sietve kijelentette, hogy wrocslawi tartózkodása — félreértés volt. Nem ítélem el őt, inkább sajnálom...

Az amerikai és angol kiküldöttek között volt egy csoport, amely nem azzal a céllal jött Wrocslawba, mint a többiek. Kettő közülük fel is léptek. Az egyik Taylor úr az oxfordi egyetem tanára, a másik szintén tanár, de amerikai. Taylor úr bőbeszédűbb volt, amerikai kollégájánál. Kijelentette, hogy az amerikai imperializmusról szóló beszéd nem más mint puszta propaganda, s hogy ő azt gondolta: Wrocslawban komoly tudósokkal fog találkozni nem pedig komszomol-tagokkal. Nem ismerem Taylor úr tudományos munkáit, kissé csodálkozom azonban, hogyan kételkedhet egy történettudós az amerikai imperializmus létezésében. A kongresszus figyelemmel meghallgatta a két gentleman beszédét: ezek szemelláthatóan azt hitték, hogy Wrocslaw 1948-as kiadása lesz az 1938-as Genfnek. Ezek a gentlemanok nem érték be a gyenge társal. amelyet inkább az udvariasság mint az egyetértés diktált, — az úriemberek a kulisszák mögött dolgoztak tovább.

Érdekes jelenet volt: egy gentleman, egyébként angol regényíró, fellépett a szónoki emelvényre, erős bűnbánatot mutatott, valósággal hamut szórt fejére. Hogy ő így meg úgy, három kartársával együtt írásban óvást emelt ugyan a kongresszus ellen, de ezek az ő magánelgondolásai voltak, asszonyeknek és az utókornak szánt kollektív naplóhoz hasonlóak, semmi esetre sem a sajtó számára szánt sorok. Azonban baj történt: a kiábrándult angolok írása »véletlenül« egy elbűvölt amerikai riporter kezébe került... Az úriember most megkérte a kongresszust, bocsássa meg, hogy sajtó útján elítélte működését, ő ezt csak írásban akarta mint gondolatot magánhasználatra kifejezni... Azt tanácsoltam egy amerikai ügyvédnek, aki lelkesedik a freudizmusért, hogy foglalkozzon a bűnbánó angol lélektanával. Anni engem illet én megelégszem azokkal a feltevésekkel, amelyeket a jó öreg Dickens szokott ilyenkor feltárni.

Ha már lélektanról van szó, érdemes egy másik esetet is feljegyezni. Az egyik amerikaiak történet: amikor a határozatot előkészítették az amerikaiak kijelentették, hogy egyikük sem hajlandó aláírni, mert ezért őket a hírheft »amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló bizottság« elé állítják. Ezt az indokolást meg lehet érteni, jól ismerjük az Egyesült Államokban uralkodó »koriátlan« szabadságot. Csakhogy a végén mégis más tűnt ki. A határozat ellen szavazó hét amerikai közül, hatan megmondták nevüket, a hetedik azonban kérte, hogy az ő nevét ne közöljék. Világos, hogy ez a hetedik nem Thomastól és a bizottságtól, hanem valami mástól félt: az emberi lelkiismerettől. Dehát ez nem is olyan rossz jel!...

Hogy a béke jobb a háborúnál, azt mindenki mondja, még a Hearst-lapok is, sőt az atombomba hívei is. Más itt a lényeg: megállapítani, hogy valójában ki fenyegeti a békét? Nehéz a beteget kezelni, ha nem ismerjük a kór okát. Emlékszem a megboldogult Népszövetség ülésére, amikor az udvariatlan banditák udvariaskodó aszisztensei beszéltek ugyan az erőszakról, de nem nevezték meg a támadót. Néhány angol és amerikai Wrocslawban ujja akarta éleszteni ezt a hagyományt. Arról beszéltek, hogy a háború természetesen rossz dolog, de felfoghatatlan, melyik oldalról fenyeget háborús veszély. Ezek a cinikusok az ártatlanka szerepét játszották és bíztak abban, hogy ezzel megnyerik az in-

gadózókat s így elszigetelik a kommunistákat és az orosz delegátusokat. Kísérletük csődöt mondott — őket izolálták a többiek.

Ezek a leplezett úriemberek akarják most a wrocławi kongresszust olyképpen beállítani, mint a kommunisták összejövetelét. Ennél valószínűbbet nehéz elképzelni. Bátorodom az olvasónak néhány ilyen »kommunistát« bemutatni: Boullie apátot, a Katolikus Intézet tanárát, Johnstont, a Canterbury gyülekezet főnökét, Ivo Farchet a francia köztársaság volt miniszterét, Martint a »New Statesman an Nation« szerkesztőjét, Rogge ügyvédet, Wallace hívet, Bedalle és Wercaure francia írókat, Girale tanárt és másokat. Azt hiszem, nem szorul bizonyításra, milyen különbség van Boullie apát világnézete és mondjuk az én világfelfogásom között. A wrocławi kongresszus igazolta, mily sokat tanultak az értelmiségiek a fasizmus borzalmas éveiben. Felismerték, hogy a kultúrát és a békét nem a kommunisták fenyegetik, hanem azok akik a kommunizmus elleni harc ürügye alatt a haladás ellen küzdenek. Ezért nem sikerültek a különböző hivatalos és hivataln diplomata cselszövések. Ami kor az amerikai delegáció vezetője kijelentette, hogy társainak többsége, több mint háromnegyed része, a határozat mellett fog szavazni és elítéli az imperialistákat, a szovjet küldöttség felállva meleg tapssal üdvözölte azokat, akik velük együtt harcolnak a békéért.

A tanácskozó terem folyósóján egy francia felhívta az újságot frankfurti keltezésű sürgönyt olvasott. »Nyugat-Németország befolyásos körei támogatják a szövetségesek ellenállását a szovjet politikával szemben«... Elnevette magát és megmutatta a hírt társainak. »Ime az ellenállás szó új változata«. A szavaknak valóban megvan a saját sorsuk. Az »ellenállás« szó sok szenvedést, vért és hősiességet takar, hiszen így nevezték az európai nemzetek nagy küzdelmét a fasiszta megszállók ellen. Most itt ül Renate Gutuse, olasz művész, korunk egyik legtehetségesebb festője, szabadságharcos, itt ül Madelaine Daix, egy fiatal francia nő, aki maga semmisített meg egy tankot, itt ül Dobrovolski, a költő a volt lengyel partizán. Mit ajánlanak nekik az amerikaiak? Olyan »ellenállást«, amelyet a Ruhr-vidéki mágnások támogatnak. A következtetés, azt hiszem, világos.

Ragyogóan szerepeltek a gyarmati sorban élő népek képviselői. Blackman, a néger költő, aki a Brit Antillákon született, így válaszolt Taylor úrnak: »Anyanyelvem angol, szeretem ezt a nyelvet. Az angol nyelvnek van egy gyönyörű szava: »Szabadság«. Szeretném ha e szónak világosabb jelentősége lenne, ha reánk színesekre is vonatkozna... Wrocławban járt Chikaia Félix, Kongó kiküldötte, Racoto Racimanga, madagaszkári orvos, Eme Sezer martinique-i író, ott járt India, Ceylon és Agir delegációja. Láttuk és éreztük olyan emberek magas színvonalát akiket Washingtonban nem engednének be a színházba vagy a könyvtárba. S elgondolkoztunk mégegyszer a szavak konvencionális használatán: tényleg, ki merné Blackman költőt vadembernek nevezni? És ki merné azokat kultúremlékeknek nevezni, akik ma Amerika 14 államát igazgatják?

Wrocławban ismételten megbizonyosodhattunk arról, hogy mind az anyai életet, értéket jelent a művészetben, azoknak az alkotása, akik a néppel fűzték össze sorsukat. Már említettem Gutuse festőt, Pablo Picasso szép rajzzal illusztrálta a kongresszusi újságot: egy lengyel paraszt-

lányt ábrázol ez a rajz. Lengyelországnak magakészítette keramikát ajándékozott. Paul Eluard nagy francia költő kommunista, az ellenállási mozgalom résztvevője verset írt Wrocławban »Mi az életért küzdünk« címmel. Wrocławban járt Amado Brazília legnagyobb regényírója, aki hazája szerencsétlenjeinek életét mutatja be műveiben. Megismerkedtem Latin-Amerika többi érdekes íróival is. Enrico Amorival, Uruguay költőjével és regényíróval, kinek könyveiben a »gaucho«-k igazi életét ismerjük meg. Alfredo Varellóval, az új brazíliai zene képviselőjével. Láttuk Hans Esslert tele energiával. Megszoríthattuk az örökké fiatal Andersen-Nexó kezét, megismerkedhettünk Sztrojanov és Drda alkotó terveivel beszélgettünk Cosenco-val az olasz építésszel, aki újjáépítette Nápoly lerombolt negyedeit. Megbizonyosodhattunk az olasz irodalom erejéről, amelyet az erősebb korosztálybeli Bontempelli a fiatal Vittorini — mindketten prózairók — és Quasimodo a költő képviselt. Találkoztunk Legée-vel, Hay-el a fáradhatatlan Burian-nal és másokkal.

Nem frázis, ha azt írom, hogy új barátaim és a szovjet tudósok valamint a szovjet írók között nem volt szakadék, választóvonal. Láttuk, hogy ők együtt élnek, együtt harcolnak és együtt alkotnak velük. Holdein az ismert angol biokémikus találóan gúnyolta az úgynevezett nyugati kultúra hívéit. »Nyugati« alatt ők rendszeren a kereszténységet értik, »keleti« alatt pedig a marxizmust. Holott közismert, hogy Krisztus keleten született, míg Marx nyugaton.... A kongresszus igazolta, hogy a határok nem földrajzi szélességhez, és hosszúsághoz tapadnak, a határok az idők mélyén vannak: egyik oldalon áll az a világ, amely pusztul, és pislogó életét most erőszakkal, sötétséggel és borzalmas háborúk árán akarja meghosszabbítani. A másik oldalon áll az új emberiség, tehát akiké a jövő. A Szovjetunió ereje és lendülete segíti az egész világ kultúrmunkásait, hogy megvédjék a múlt szellemi értékeit és hogy újakat alkossanak. Erről szóltak a hosszú beszámolók és a rövid viták, ezt igazolták a tapsok a bajtársi elismerések és a meleg kézszorítások.

Néhány szó az úgynevezett »nyugati kultúra« egyik képviselőjéről. A kongresszus befejezése után a brazíliai követ a következő beszéddel fordult a brazíliai írók és zenészekhez: »A kávéfogyasztása kitűnően hat a kultúra fejlődésére. Önök egy elmaradt országban élnek, egyetlen mód, hogy segítsenek rajta az, hogy segédkeznek a brazil kávé eladásában«. Sietve hozzáteszem, hogy ez nem egy vicclapból vett idézet, hanem fontos, majdnem szó szerinti kijelentése a szellemes diplomatának.

Vannak események, amelyek nagy zajt váltanak ki. Ezekkel megtelnek az újságok hasábjai, de aztán mindjárt el is felejtik őket. Azt hiszem, hogy a wrocław-i kongresszus eredményeiről csak néhány hónap múlva hangzik el ítélet. A kiküldöttek elszélednek, hazatérnek. Ott hon írnak majd és beszélnek, s a szó igaza eljut a néphez, azokban az országokban is, amelyekben az információ hiánya egyben a tömegek félrevezetéséhez vezet.

Tiszta szívből kívánunk sikert régi és új barátainknak nehéz, de nem munkájukhoz.

Ilija Ehrenburg